

РОЛЬ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСАХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ

Андрій Гриньків
Київ

У статті розглядається вплив феномену дозвілля, вільного часу на формування соціальної культури дітей дошкільного віку. Аналізуються програми, що передбачають культурно-дозвіллеву діяльність у процесах навчання та виховання. Зокрема, наголошується увага на соціалізацію у процесі супроводу входження дитини у суспільство, становлення її соціальних цінностей як члена соціуму, через комплексний підхід організації культурно-дозвіллевої діяльності.

Організація культурного дозвілля сприяє формуванню поважного ставлення до педагога, емпатії до інших дітей доброзичливого і турботливого ставлення до молодших. Дозвіллева сфера дає суб'єкту можливість займатися улюбленою справою, зустрічатися із цікавими людьми, відвідувати значимі для них місця, бути учасниками важливих подій. Під час організації власної дозвіллевої діяльності в дитини виникають бажання та мотиви соціальної взаємодії. В соціальній участі дитина проявляє волюві зусилля, освоює соціальний досвід, етичні норми.

Ключові слова: соціалізація, культурно-дозвіллева діяльність, діти дошкільного віку, культура, соціум, соціальна культура.

Соціальне становлення особистості дитини є важливим і значущим завданням для українського суспільства, особливо в період переорієнтації його цінностей, які вагомо впливають на процеси формування соціального досвіду. Конструювання соціальної реальності залежить від цінностей які будуть сформовані, наскільки вони будуть відповідати актуальним соціальним відносинам, соціальній культурі сучасності. Дитина виступає не тільки об'єктом виховання, яке в свою чергу забезпечує освоєння досвіду минулих поколінь, але й учасником, суб'єктом суспільного життя. З часом, як повноправному члену соціуму, належить зайняти провідне місце в соціальній, економічній, політичній та духовній сферах суспільства. Традиційні підходи до організації діяльності дітей викликають у педагогів труднощі, зокрема у спонуканні їх до активної позиції в тому чи іншому типі соціальних відносин.

Аналізуючи соціально-економічну, політичну, культурну ситуації ХХІ століття, ми спостерігаємо різного роду проблеми соціального становлення дітей. Зокрема, катаклізми, збройні сутички, руйнування традиційних сімейних цінностей, виявляють крихкість особистості дитини, нестачу дитячого досвіду. В таких умовах, дитина може стати жертвою воєнних, національних, соціальних конфліктів, які підриватимуть її духовне, фізичне і моральне здоров'я. Відповідно, з необхідністю постає наукове осмислення проблеми соціалізації в сучасному суспільстві.

Специфіка соціалізації дитини вимагає спеціальної організації діяльності дорослих – комплексного супроводу соціального становлення дитини в процесі її виховання, освіти та розвитку. Особистість дитини може нормально формуватись виключно в соціальних умовах.

Одним з істотних ресурсів оптимізації соціально-культурної адаптації дітей є культурно-дозвіллева діяльність, якій притаманна здатність стимулювати процеси соціалізації, інкультурації та самореалізації особистості. Це досягається через реалізацію креативного освітнього потенціалу культурної діяльності, синтез навчального та позанавчального часу, коли діяльність освітньої системи, яка виконує переважно функції соціалізації, функціонально та змістовно доповнюється культурно-дозвіллевою діяльністю, що забезпечує також й інкультурацію та самореалізацію особистості.

Культурно-дозвіллева діяльність в нашому суспільстві є автономним утворенням, в той же час вона тісно пов'язана з іншими видами діяльності (побутовою, релігійною, торгівельною, соціальною, політичною, тощо).

Дозвілля є сферою нерегламентованої поведінки людей, але в поняття «дозвілля» вкладається й інший зміст: сфера вільної, нерегламентованої поведінки людини, можливість вибору дозвіллевих занять, а також цілеспрямованість самого процесу дозвілля, що охоплює мистецтво, гру, спілкування, розваги, художню творчість, тощо.

Важливою якістю культурного дозвілля є його емоційна забарвленість, можливість привести в кожен форму занять емоційні переживання. Дозвіллева сфера, крім того дає суб'єкту можливість займатися улюбленою справою, зустрічатися із цікавими людьми, відвідувати значимі для них місця, бути учасниками важливих подій.

Основне призначення установ культури – створення умов для задоволення зростаючих духовно-культурних потреб і формування мотивів поведінки. Культурно-дозвіллева діяльність завжди складається в процесі активного освоєння особистістю суспільних і виробничих відносин, залежить від потреб її культурного і морального розвитку у сфері виробництва та дозвілля.

Культурно-дозвіллева діяльність є системою, що пов'язана з іншими сферами людської діяльності, їй належить активна роль у формуванні суспільної практики поряд з економікою, політикою та ідеологією.

Сучасні концепції дошкільної освіти центральним завданням ставлять розвиток цілісної особистості дитини. Тому, необхідно допомогти дошкільнику сформувати індивідуальні інтереси, здібності і культурні потреби. Потреби дитини формуються історично в процесі антропогенезу, в ході його культурно-діяльнісного онтогенезу. Ці потреби охоплюють потреби дітей в тому, без чого неможливий людський спосіб життя, тобто його соціальний вимір.

У вільний час діти займаються цікавою і змістовною, на їх думку, діяльністю, яка викликає почуття радості і впевненості у своїх силах, розширює коло спілкування з дорослими і однолітками, наповнює значущим змістом, а в підсумку формує основи загальної культури, в тому числі соціальної. Відповідно, потрібно вчити дитину правильно використовувати вільний час, надавати їй можливість займатися різноманітною діяльністю за своїм вибором.

Як зазначає М. Зацепіна (2008), одним з істотних ресурсів оптимізації процесу адаптації дошкільнят до нових для них реалій життя і культурних цінностей в процесі виховання та освіти є виховання культури дитини засобами культурно-дозвіллевої діяльності, здатної стимулювати процес розвитку таких основних якостей особистості, як уява і заснована на ній творчість, довільність у вигляді здатності до самостійних вчинків, потреба активно діяти у світі. Це досягається за рахунок реалізації креативного потенціалу культурної діяльності, синтезу змісту занять і вільного часу, втілення на практиці сімейного проведення часу, коли діяльність освітньо-виховної системи, що виконує переважно функції розвитку дитини в просторі культури, функціонально і змістовно доповнюється об'єднанням зусиль сім'ї та інших соціальних інститутів.

Слід відзначити, що багато моментів залежить від виховання, навколишнього соціокультурного середовища, від того, що сприймає дитина від оточуючих її дорослих. Дуже важливо, щоб у кожній родині дитина з перших днів свого життя виховувалась в сприятливій обстановці. Атмосфері відносин батьків і родичів, їх устрою сімейного життя вона перенесе практично повністю в свою сім'ю, яку створить, ставши дорослим. Проводити вільний час людина буде, ймовірно, так само, як проводили її батьки та оточення (Zatserupa 2008).

В дитячих навчальних закладах багато уваги приділяється проблемам входження дитини у суспільство. Одним із прикладів є програма С. Козлової (2001), мета якої сприяти формуванню особистості вільної, творчої, що володіє почуттям власної гідності та поваги до людей, особистості з розвиненими пізнавальними інтересами, естетичними почуттями, добротною моральною основою. Така особистість формується все життя, але основи її закладаються в дошкільному віці.

Стрижнем програми є знання про Людину. Саме вони дозволяють дитині усвідомлено включатися в процес самовиховання. Звичайно, дошкільник ще не здатний цілеспрямовано виховувати себе, але увагу до себе, розуміння своєї людської сутності, поступове усвідомлення себе, своїх можливостей сприятимуть тому, що дитина привчиться бути уважним до свого фізичному і психічному здоров'ю і через себе навчиться бачити інших людей, розуміти їхні почуття, переживання, вчинки, думки. Дитина, ставши школярем, зможе більш усвідомлено сприймати події, явища, факти соціальної дійсності, навчиться аналізувати їх.

Зазначимо, що вільний час дошкільника стає справді вільним, коли використовується відповідно до його уподобань. Істинне розуміння свободи означає свободу діяльності на основі пізнаної необхідності, діяльності, спрямованої на

використання вільного часу в соціально значущих цілях, на досягнення багатовимірної взаємодії з природою, навколишньою дійсністю, а також на переважання сили волі над справами і вчинками. Можливість вільного, самостійного вибору видів діяльності і форм поведінки таять в собі перспективи, які виходять із психічного стану дитини. Особиста свобода, незалежність, можливість відчувати себе господарем становища, можливість діяти, відповідаючи індивідуальними інтересами і бажаннями, створюють у старшого дошкільника певний настрій, окриляючи його; підвищують творчі сили, допомагають досягненню високих результатів, успішності в подоланні труднощів.

Культурно-дозвіллева діяльність здійснюється і в установах додаткової освіти, в гуртках та студіях при дитячих садах, які є складовою частиною системи освіти і одним з освітньо-виховних інститутів соціуму. Додаткова освіта в силу свого змісту є широким шляхом входження особистості в культуру через творчість, оскільки мета установ додаткової освіти – творити, шукати, оновлювати зміст соціально виховних та освітніх програм, використовувати новітні наукові досягнення в галузі освіти і соціального виховання, соціальної педагогіки та психології, культурології, тощо. Саме тому вони можуть задовольняти найрізноманітніші інтереси дитини у вільний час.

Різноманітні види культурно-дозвіллевої діяльності в тій чи іншій мірі включаються в життя дітей в дошкільному закладі і вдома. Вони є важливими складовими діяльності дітей і підлітків, дозволяючи формувати і розвивати їх характер і особистість. У сформованих умовах до даної проблеми важливий новий підхід, що спирається на наукову методологію, що передбачає глибину ідейно-теоретичного змісту, серйозні філософські узагальнення, повний і точний облік реалій сучасності та науково-обґрунтоване передбачення тенденції розвитку діяльності дітей у вільний час. Тільки в цьому випадку відкривається унікальна можливість зробити акцент на розвитку дозвіллевої культури нових поколінь, що вимагає спеціальної уваги і турботи з боку педагогів, батьків, родичів і дорослих (Zatsepyna 2008).

Невідемним елементом культурно-дозвіллевої діяльності, а також занять у дитячих навчальних закладах, які проводяться у формі гри. Гра є соціальною практикою дитини, життям у товаристві однолітків (Pyatnytsa 2004, p. 21) [3]. Через гру відбувається всесторонній розвиток дитини, формування позитивних особистісних якостей, а також соціалізація її як члена суспільства людей.

Стосовно видів культурно-дозвіллевої діяльності, слід зазначити, що організація та проведення свята впливає на формування багатьох видів культурних потреб дітей через синтез мистецтв. При організації свята використовувані види мистецтва впливають на розвиток дітей та їх входження в культуру відразу цілим комплексом засобів, складових і елементів. Свято найчастіше включає: спів, при якому на дитину впливають: музика і народне мистецтво; музично-ритмічні рухи – відповідно, музика, хореографія, театр і народне мистецтво; художнє слово – література і фольклор; інсценування (віршів, казок і пісень) – література, музика, театр і народне мистецтво; постановка п'єс (дитяча опера, балет, музично-пластична вистава тощо) – театр, музика та література; жарти, репризи, фокуси, сюрпризи, тощо. – музика, фольклор та хореографія; ігри (рухливі, музичні) – музика і народне мистецтво; гра на дитячих музичних інструментах – музика; творча діяльність – музика, література, образотворче творчість і театр; оформлення залу та групи, виготовлення елементів костюмів, декорацій, тощо – образотворча діяльність, театр і дизайн. У ході підготовки, організації та проведення свята у дітей закріплюються культурні потреби: комунікативні, фізичні, ігрові, пізнавальні, моральні, трудові (Zatsepyna 2005, p. 21) [7].

Відомо, що величезний вплив на підростаюче покоління надає сфера дозвілля, так як в ній засобами культурно-дозвіллевої діяльності задовольняються потреби в пізнанні навколишнього світу, самовираженні та самоствердженні. Неорганізоване, стихійне дозвілля дітей та підлітків, а іноді і організоване, але в асоціальних цілях часто стає джерелом негативної реакції на незадоволеність культурних потреб, причиною протизаконної діяльності дитячої компанії, імпульсом до розвитку шкідливих звичок, нездорового способу життя. Організоване ж в соціально значущих цілях дозвілля є педагогічною та соціальною підтримкою зростаючої особистості, формування активної і творчої по відношенню до навколишнього світу позиції, засобом задоволення дитячих різнобічних потреб.

Індивідуальна та соціальна активність в сфері культури і дозвілля характеризується категорією «культурно-дозвіллева діяльність», що позначає як різні феномени соціального і культурного життя, так і спеціальні технології. Ця діяльність допомагає у вирішенні багатьох соціальних проблем своїми своєрідними засобами, формами, методами (Zatsepya 2005, p. 23) [7].

Соціалізація або засвоєння дитиною загальнолюдського досвіду, накопиченого попередніми поколіннями, відбувається тільки в спільній діяльності і спілкуванні з іншими людьми. Саме так дитина опановує мову, новими знаннями та вміннями, у неї формуються власні переконання, духовні цінності і потреби, закладається характер. Соціалізація дітей відбувається через організацію виставок та експозицій дитячих робіт, де представлені предмети дитячої творчості, незалежно від їхньої якості. Розвиток позитивної самооцінки, впевненості в своїх силах створює відчуття захищеності і комфортності, кожен малюк відчуває себе унікальним творцем.

Великий соціальний досвід набувається дитиною в грі, яка забезпечує йому самореалізацію і емоційний комфорт. Копіюючи і відтворюючи в грі світ взаємин дорослих і предметний світ, дитина освоює правила цієї взаємодії; набуває у спільній грі з однолітками досвід порозуміння, вчиться пояснювати свої дії і наміри, погоджувати їх з іншими дітьми (Fylymonova 2011) [1].

На будь-якому заході, що проводиться у вільний час, інтегрування видів мистецтв та культурно-дозвіллевої діяльності буде різним. Багато що залежить від теми свята чи розваги, від їхніх цілей, завдань, змісту і сценарію. Якщо свято носить спортивний характер, то в ньому центральне місце займатиме компонент здорового способу життя. Якщо екологічна тематика, то буде формуватися екологічна культура. Якщо розглядати види культурно-дозвіллевої діяльності: відпочинок, споглядання, самоосвіта і навіть творчість, то вони пов'язані з певним видом мистецтва в залежності від змісту і спрямованості обраної роботи.

М. Зацепіна (2013, p. 14-15) вважає, що формування культури дитини відбувається на основі культурних потреб, які виникають в процесі життєдіяльності дітей та необхідні для їх становлення і розвитку. На другому році життя потреба в мові стає провідною, дитина опановує найважливішим засобом пізнання і спілкування. Саме в цей період починається моральне виховання, формування позитивних якостей. Роз'яснюючи дитині, як потрібно себе вести, як чинити, ми формуємо у дитини культуру поведінки, моральну культуру. З цього ж віку починається інтенсивний ріст вищих духовних потреб – не тільки основної потреби в знаннях, а й художньо-естетичних потреб. Згодом у дошкільному віці відбувається формування інтересів, прагнень, бажань, ідеалів і творчості, які будуть змінюватися в процесі розвитку особистості дошкільника до кінця свого життя [5].

У дошкільному віці діти займаються цікавою і змістовною діяльністю, яка викликає почуття впевненості у своїх силах, розширює коло спілкування з дорослими і однолітками, наповнює його змістом, формує основи загальної культури.

Необхідно вчити дитину правильно використовувати вільний час, надавати їй можливість займатися різноманітною діяльністю за своїм вибором. Культурно-дозвіллева діяльність дитини повинна стати постійною турботою дорослих. Вона здійснюється як у дошкільному закладі і вдома, так і в спеціалізованих установах.

Види культурно-дозвіллевої діяльності різноманітні. Їх можна класифікувати таким чином: відпочинок, розваги, свята, самоосвіта і творчість.

Організуючи дозвілля дітей, слід пам'ятати, що в спілкуванні з однолітками для них вже важливим є питання самооцінки, моральних позицій, лідерства. І саме організація культурного дозвілля сприяє формуванню поважного ставлення до педагога, емпатії до інших дітей доброзичливого і турботливого ставлення до молодших.

До організації власної дозвіллевої діяльності дитина підходить більш усвідомлено, оскільки в неї з'являються нові мотиви діяльності, бажання обов'язково виграти в змаганнях. В культурно-дозвіллевій діяльності дитина проявляє вольові зусилля, освоює соціальний досвід, етичні норми. У неї з'являються перші захоплення, які поки нестійкі і можуть змінюватися в залежності від умов і впливу дорослих. При організації заходів потрібно дбати про створення таких умов, які допоможуть дитині задовольнити її соціально-культурні потреби.

Література:

1. Вальнер Н. Социализация дошкольника в семье и образовательных учреждениях : дис. канд. социол. наук : 22.00.04 / Надежда Анатольевна Вальнер. – М., 2006. – 152 с.
2. Зацепина М. Культура личности формируется с детства / М. Зацепина // Педагогика. Общество. Право – 2013 – № 3 (7) – С. 11-17.
3. Зацепина М. Культурно-досуговая деятельность: Программа воспитания и обучения в детских дошкольных учреждениях / М. Зацепина. – Москва : Просвещение, 2005. – 82 с.
4. Зацепина М. Культурно досуговая деятельность в детском саду. Программа и методические рекомендации. / М. Зацепина – М. : Мозаика Синтез, 2008.
5. Козлова С. Я – человек: Программа приобщения ребенка к социальному миру. / С. Козлова – М. : Владос, 2001. – 94 с.
6. Социализация дошкольника через игру / под ред. Т. Пятница .- М. : Белыйветер, 2004. – 87 с.
7. Филимонова С. Социализация личности ребенка 3–6 –летнего возраста. Учебно-методическое пособие. / С. Филимонова – Санкт-Петербург, 2011. – 74 с.

Literatura:

1. Fylymonova S. Sotsyalyzatsyya lychnosty rebenka 3–6 –letneho vozrasta. Uchebno-metodycheskoe posobie. / S. Fylymonova – Sankt-Peterburh, 2011. – 74 s.
2. Kozlova S. YA – chelovek: Prohramma pryobshchenyya rebenka k sotsyalnomu myru. / S. Kozlova – M. : Vlados, 2001. – 94 s.
3. Sotsyalyzatsyya doshkolnyka cherez yhru / podred. T. Pyatnytsa / T. Pyatnytsa. – M. : Belyyvetter, 2004. – 87 s.
4. Valner N. Sotsyalyzatsyya doshkolnyka v seme y obrazovatelnykh uchrezhdenyyakh : dys. kand. sotsyol. nauk : 22.00.04 / Nadezhda Anatolevna Valner. – M., 2006. – 152 s.
5. Zatselyna M. Kultura lychnosty formyuetsya s detstva / M. Zatselyna // Pedahohika. Obshchestvo. – 2013 – # 3 (7) – S. 11-17.
6. Zatselyna M. Kulturno dosuhovaya deyatelnost v detskom sadu. Prohramma y metodycheskye rekomendatsyy. / M. Zatselyna – M. : MozaykaSyntez, 2008
7. Zatselyna M. Kulturno-dosuhovaya deyatelnost: Prohramma vospytanyya y obuchenyya v detskykh doshkolnykh uchrezhdenyyakh / M. Zatselyna. – M. : Prosveshchenye, 2005. – 82 s.

В статье рассматривается влияние феномена досуга, свободного времени на формирование социальной культуры детей дошкольного возраста. Анализируются программы, предусматривающие культурно – досуговую деятельность в процессах обучения и воспитания. В частности, обращается внимание на социализацию в процессе сопровождения вхождения ребенка в общество, становление его социальных ценностей как члена социума, благодаря комплексному подходу к организации культурно–досуговой деятельности.

Организация культурного досуга способствует формированию уважительного отношения к педагогу, эмпатии к другим детям, доброжелательного и заботливого отношения к младшим. Досуговая сфера дает субъекту возможность заниматься любимым делом, встречаться с интересными людьми, посещать значимые для них места, быть участниками важных событий. Во время организации собственной досуговой деятельности у ребенка возникают желания и мотивы социального взаимодействия. В социальном участии ребенок проявляет волевы усилия, осваивает социальный опыт, этические нормы.

Ключевые слова: социализация, культурно–досуговая деятельность, дети дошкольного возраста, культура, социум, социальная культура.

The article examines the impact of the phenomenon of leisure, leisure time on the formation of social culture preschoolers. The specificity of the socialization of the child requires special activity of adults - integrated support social formation of the child in the process of training, education and development. The identity of the child can normally be formed only in social terms.

One great resource optimization of socio-cultural adaptation of children is a cultural and leisure activities, which has the ability to stimulate the processes of socialization, inculturation

and personal fulfillment. The leisure organization promotes respect for the teacher, empathy for other children friendly and caring attitude towards younger. When organizing events to take care of creating an environment that will help your child meet its social and cultural needs.

Key words: socialization, cultural and leisure, preschool children, culture, society, social culture.